

سیری در

تاریخ ادبیات ترکمن

اما تخلص شاد مهر

شادمهر، امان قلیچ، ۱۳۴۵.

سیری در تاریخ ادبیات ترکمن (از دوران اسلام تا قرن ۱۳ هـ. ق / ۲۰ میلادی) / امانقلیچ شادمهر.
گنبد کاووس: ایل آرمان،

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۸۲-۳۴-۳

۳۰۶ ص.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۳۰۳] - [۳۰۶]؛

۱. ادبیات ترکمنی - ایران - تاریخ و نقد. ۲. شعر ترکمنی - ایران - تاریخ و نقد.

۳. ادبیات ترکمنی - تاریخ و نقد. ۴. شعر ترکمنی - تاریخ و نقد.

۸۹۴ / ۳۶۴

رده‌بندی: ۱۳۸۹، ۹ ص ۲ ش / ۵ / ۳۳۳ PL

۲۲۱۰۵۶۸

کتابخانه ملی ایران

سیری در تاریخ ادبیات ترکمن

(از دوران اسلام تا قرن ۱۳ هـ. ق / ۲۰ میلادی)

امانقلیچ شادمهر

ناشر: انتشارات ایل آرمان

طرح روی جلد: همراه سارلی

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۵۰۰ تیراژ

چاپ: دیجیتال نوروزی

حق چاپ محفوظ است

نشانی ناشر: استان گلستان، گنبد کاووس ۴۹۷۱۵/۱۶۹

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۸۲-۳۴-۳

فهرست مطالب

فهرست

صفحه

۱	مقدمه
۳	دوره‌های ادبیات ترک و ترکمن
۹	دوره‌های تاریخ زبان ترک و ترکمن
	● فصل اول: دوره قدیم
۱۵	دوره قدیم
	● فصل دوم: دوره ادبیات مشترک
۲۳	ترکان قبل از اسلام
۲۴	ترکان و نفوذ آن در دوران خلیفه عباسی
۲۶	روابط فرهنگی، فکری ترکان و ایرانیان
۲۸	سامانیان
۲۹	تولونیان
۲۹	قره‌خانیان
۳۰	اخشیدیان
۳۰	غزنویان
۳۲	علم و هنر در زمان غزنویان
۳۳	سلجوقیان
۳۶	دین و مذهب در دوره سلجوقیان
۳۷	علم و هنر و ادب در دوره سلجوقیان
۴۰	اتابکان
۴۲	وزن و انواع قالب و موضوعات شعر ترکی و ترکمنی
۴۵	گوتادغوبیلیک
۴۶	عتبه الحقایق
۴۷	دیوان لغات الترک
۵۰	دیوان حکمت یسوی
۵۴	دیوان و آثار سلیمان آتا باقیرغانی

۶۰	رساله حبی آتا.....
۶۱	قصص الانبياء.....
۶۳	اغوزنامه.....
۶۵	رونق الاسلام.....
	● فصل سوم: دوره انتقال
۶۹	تیمور و تیموریان.....
۷۰	علم و هنر و ادب در نزد تیموریان.....
۷۱	قره‌قویونلوها.....
۷۲	آق‌قویونلوها.....
۷۴	ادب و هنر در نزد آق‌قویونلوها.....
۷۴	صفویان.....
۷۶	علم و هنر در نزد صفویان.....
۷۹	شیوع ادب ترکی.....
۸۰	تصوف در دوران قرن هشتم و اوایل نهم.....
۸۱	بررسی و تحقیقات انجام شده دربارهٔ دولتهای قره‌قویونلوها.....
۸۴	خصائص و ویژگیهای دوره انتقال و گسترش.....
۸۵	برهان‌الدین سیواسلی.....
۸۸	عمادالدین نسیمی.....
۹۳	جهانشاه حقیقی.....
۹۸	شاه اسماعیل صفوی.....
۱۰۳	محمد بايرام خان.....
۱۰۹	عبدالرحيم رحيمي.....
۱۱۱	برخوردار ترکمن.....
۱۱۲	یونس امره.....
۱۱۸	فضولی.....
۱۲۴	قره‌جه اوغلان.....
	● فصل چهارم: دوره ادب کلاسیک ترکمنی
۱۳۱	وضعیت ترکمن‌ها در زمان سقوط صفویان.....
۱۳۳	افشارها.....
۱۳۷	احمدشاه ابدالی.....

۱۳۸	وضعیت ترکمن‌ها در عصر افشاریه.....
۱۳۹	کریم خان زند.....
۱۴۱	مرگ کریم خان و حکومت جانشینان وی.....
۱۴۲	آغامحمد خان قاجار.....
۱۴۲	فتحعلی شاه و محمد شاه.....
۱۴۳	فتح قاری قلعه و سرکوب ترکمن‌ها.....
۱۴۵	شعر و ادب کلاسیک.....
۱۴۷	دولت محمد آزادی.....
۱۵۵	نورمحمد عندلیب.....
۱۶۱	مختومقلی فراغی.....
۱۷۵	عبدالله شاه بنده.....
۱۸۰	شیدایی.....
۱۸۵	غایب نظر غایی.....
۱۹۰	قربان علی معروفی.....
۱۹۸	محمدولی کمینه.....
۲۰۵	عبدالرحیم زنهاری.....
۲۰۸	مراد طالبی.....
۲۱۲	سید محمد صیادی.....
۲۱۵	سید نظر سیدی.....
۲۲۲	الله نظر الهی.....
۲۲۲	نیازقلی نیازی.....
۲۲۳	قربان‌دردی ذیلی.....
۲۳۱	عوض تقان کاتبی.....
۲۳۶	آرتیق محمد خوجه.....
۲۴۴	ملانفس.....
۲۵۳	دوست محمد.....
۲۵۸	اوراز پولاد قورت اوغلی.....
۲۶۲	آنه قلیچ ماتاجی.....
۲۶۷	اوراز عاشقی.....
۲۷۲	مسکین قلیچ.....

۲۸۲	 شکوری
۲۸۲	 افضلی
۲۸۲	 عوض محمد بحری
۲۸۲	 عبدالستار قاضی

● فصل پنجم: ادبیات معاصر

۲۸۵	 معرفی چند شاعر معاصر قرن بیستم
۲۸۵	 دوردی قلیچ
۲۸۶	 دولت محمد بال قزل
۲۸۹	 ملادرودی
۲۹۰	 بایرام شاهیر
۲۹۳	 محمد صحت
۲۹۷	 سوخان بردی
۲۹۷	 مرد شاهیر
۳۰۰	 تایللی شاهیر

● منابع و مآخذ

www.ketab.ir

شعر گسترده و پرشاخه ترکی با چند هزار سال پیشینه، والاترین میراث کهن ترکی و شعر و ادب مکتوب ترکمنی با قدمت هزار سال و اندی یادگار یک فرهنگ و تمدن بزرگ است. با آن که یاوران این فرهنگ و تمدن از دیرباز دارای فرهنگ‌های متفاوت بودند، تحت تأثیر فاتحان عرب قرار گرفته، به تدریج در چهارچوب وحدت فکری و دینی اسلام نضج یافته، با فرهنگ ایرانی عجین شده‌اند. اما با این حال استقلال معنوی و فکری خود را حفظ کردند و آثاری گرانبها به عنوان دستاوردی از گنجینه‌های کهن تا به امروز به یادگار گذاشته‌اند. اقوام ترک با ظهور ادبیات فارسی و رشد و گسترش زبان آن در مناطق شرقی، باز هم موقعیتش را به عنوان زبان عمومی از دست نداده، در کنار خلق آثار شکوهمند به زبان‌های عربی و فارسی، باعث حفظ و قوام و دوام زبان خود شدند. هرچند که شعله‌های این زبان بنا به اقتضای اجتماعی و سیاسی و دینی گاه به گاه شاهد تحولات و تغییراتی بوده، اما هرگز به افول نگراییده و خاموش نشده است. و نویسندگان در سده‌های مختلف میراث‌داران فرهنگ کهن شدند و بر اساس موارث معنوی درخور حالشان بر پهنه پهنای این ادبیات سهم خود را بخشیدند.

قابل ذکر که بخش عمده ای از ادبیات کهن ترکی به طور جبران‌ناپذیری از میان رفته‌است و این آثار گمشده نشان از خسارت‌های هنگفت ادبی و فرهنگی دارد. بسیاری از آثار و دواوین و پدیده‌ها نیز در نسخه‌های خطی پراکنده در اقصی نقاط جهان، نمونه‌هایی از خرمن شگفت‌انگیز آثار ادبی و مفاهیم فرهنگی آن ملت است. و به زعم ما توانسته، خدمت شایانی را به تمدن اسلامی و ایرانی بنماید.

پراکندگی موقعیت جغرافیایی ترکان به‌خصوص ترکمن‌ها، مشکل را برای مرکزیت و محوریت یک فرهنگ دوچندان می‌کند و نسخه‌های خطی به جا مانده در کتابخانه‌ها و موزه‌های معتبر جهان که به صورت پراکنده نگهداری می‌شود، مؤید سخن ماست. قصد و هدف کتاب، کنکاشی در زندگی و احوال شاعران ترکمن و بررسی آثار ایشان است، هرچند که تاریخ ادبیات ترکمن به زبانهای مختلف از جمله انگلیسی، فرانسوی، ترکی و ترکمنی به خط کریل روسی نگارش شده، اما این مجموعه، سعی دارد قلّه‌های اندیشه و احساس بشری شاعران ترکمن را بازآفرینی و برخی از شاعران که به سهم خود در غنای این اندیشه و احساس نقش داشتند را معرفی نموده، به بررسی آثار و احوال آنان بپردازد و در بررسی آثار و احوال شاعران به منابع اصلی که به زبانهای ترکی استانبولی، ترکمنی و آذری با خطوط لاتین، کریل روسی و عربی نگاشته شده، در دو دسته تحقیقی و متون اصلی می باشد، مراجعه شده است. خواه این دیوان در پاکستان و یا در قازان چاپ شده باشد و یا در استانبول و عشق‌آباد، برخی از شاعران خود صاحب دیوان بودند و شهرت جهانی دارند مثل نسیمی و یا برخی از شاعران به دلیل زندگی خاص و افکار بلندش مطرح بودند و صاحب دیوان نیستند و تنها چند نمونه از اشعار آن در دسترس بودند و یا این که برخی دارای سبک و سیاق خاص ادبی بودند مانند یونس امره و یا در شرایط محیطی و تاریخی ویژه قرار داشتند و شاهد رخدادهای تاریخی و وقایع بسیار بودند، چون برخوردار ترکمن و یا سیدی و ... همه این

شاعران درخور حوصله و بضاعت اندک علمی نگارنده مورد بررسی قرار گرفته است و این مجموعه می‌تواند نخستین تاریخ ادبیات ترکمنی باشد که به زبان فارسی تدوین و نگاشته شده است.

در انتخاب اشعار این مجموعه سعی شده است که از هر شاعر سه نمونه شعری برگزیده و ترجمه آن آورده شود. علاوه بر این که دربرگیرنده هزار و اندی سال شعر ترکمن بوده، سعی شده با در نظر گرفتن جوهر و اصالت شعری از انواع و موضوعات مختلف شعری چون نعت رسول اکرم (ص)، منقبت خاندان پیغمبر، مرثیه شهدای کربلا، وصف طبیعت، اشعار عارفانه و عاشقانه، حماسه، نمونه‌های واقع‌گرایانه از حوادث طبیعی، تاریخ و مرثیه، خالی نباشد. این نمونه‌های بدیع و بعضاً شاهکار به صورت آزاد و شعر جدید ترجمه شده است. برخی ترجمه‌های منظوم و به شیوه شعر نو که مشاهده می‌شود، حاصل تلاش سالیان گذشته، به منظور گردآوری و نشر ترجمه‌ی اشعار ترکمنی بوده است و مقدر شد در این کتاب جای گیرد.

انشاءالله این کتاب جلد دومی خواهد داشت که به بررسی آثار و احوال شاعران معاصر به همراه نمونه‌هایی از اشعار آنان از قرن بیستم تاکنون خواهد پرداخت و آنچه که از شعر معاصر ترکمن در سالهای قبل ترجمه کرده‌ام و شرح حال آنان که در مطبوعات چاپ شده است، در کتاب خواهد آمد.

در خاتمه نگارنده از راهنمایان اوزنده استاد یعقوب رحیمی داشلی‌برون تشکر و قدردانی نموده، از عنایت و توجه استاد آنه دردی عنصری و عبدالحکیم مختومی و دیگر دوستان... و نیز از مجموعه دست‌اندرکاران همراه رایانه تشکر ویژه را دارد.

امان‌قلیج شادمهر